

MATERIALUL FAUNISTIC DIN AȘEZAREA DIN SECOLUL AL VIII-LEA E.N. DE LA GORNEA — „CĂUNIȚA DE SUS” (COM. SICHEVIȚA, JUD. CARAȘ-SEVERIN)

de GEORGETA EL SUSI

Localitatea Gornea este amplasată în Valea Dunării, la cca 46 km est de Baziaș, în depresiunea Liubcova. Spre nord depresiunea este închisă de Munții Locvei, spre est și vest de dealuri ce mărginesc valea râului Camenița, riu ce o străbate. Acest intrind se deschide spre fluviu unde terasele, coborînd în trepte, se termină într-o luncă fertilă¹. Regiunea, beneficiind de un microclimat propriu, avînd resurse minerale și un teren agricol fertil, a permis dezvoltarea unor locuiri succesive. Amplasarea bio-geografică și condițiile pedoclimatice au avut un rol important în existența lor.

Cercetările întreprinse în punctul Căunița de Sus (o terasă la aproximativ 500—600 m de malul Dunării) au permis identificarea unei așezări neolitice (cultura Vinča)², a uneia de epocă romană³ și a celei mai timpurii așezări feudale deocamdată din sudul Banatului⁴.

Eșantionul faunistic ce face obiectul articolului de față provine din opt complexe închise (7 locuințe și o groapă menajeră — G₉) și se datează, alături de celelalte materiale arheologice, în sec. VIII⁵. Materialul faunistic cumulează 735 oase, dintre care 614 fragmente au fost determinate⁶, așa cum rezultă din datele tabelului 1. Acumularea cea mai însemnată de resturi se constată în B₅, B₆, considerate a fi cele mai extinse complexe de locuire din așezare⁷, cit și în G₉. Repartiția materialului pe regiuni corporale, în cadrul fiecărui complex, indică o distribuție uniformă, atît în locuințe cit și în G₉. Singura diferență rezidă în acumularea mai însemnată de coaste, cochilii de moluște și oase de ciine în groapa menajeră.

Cel mai numeros lot aparține *bovinelor*, reprezentînd 238 fragmente. Din scheletul cefalic s-au păstrat 3 porțiuni de coarne, dintre care unul singur dimensionabil: lungimea maximă — 111 mm; diametrul mare bază — 48 mm; diametrul mic bază — 44 mm; circumferința bază — 143 mm. Cornul este scurt, slab perlat, ușor aplatizat și provine de la o

¹ V. Sencu, I. Băcănar, *Județul Caraș-Severin*, București, 1976, p. 31, 40.

² Gh. Lazarovici, *Gornea. Preistorie*, Reșița, 1977, p. 49—68.

³ N. Gudea, *Gornea. Așezări din epoca romană și romană tîrzie*, Reșița, 1977.

⁴ I. Uzum, *Crisia*, 4, 1974, p. 41.

⁵ *Ibidem*, p. 42.

⁶ Diferența dintre cele două cifre (735 și 614) este dată de 68 coaste și 53 așchii nesemnificative.

⁷ Informație I. Uzum.

femele. Tipologie și dimensional aparține, împreună cu celelalte două fragmente, categoriei „brachyceros”.

Tabelul 1

Repartiția materialului pe complexe și frecvența speciilor

	B ₂	B ₃	B ₄	B ₅	B ₆	B ₇	G ₉	B ₁₀	Nr. frg.	%	NMI	%
Bos taurus	2	24	7	70	48	21	56	10	238	38,8	34	32,3
Ovicaprine	4	3		44	24	11	9	6	101	16,4	24	22,8
Sus domesticus	3	12	1	43	12	4	8		83	13,5	19	18
Canis familiaris				2	1	1	4		8	1,3	2	1,9
Equus caballus							2		2	0,3	1	0,9
Mamifere domestice	9	39	8	159	85	37	79	16	432	70,3	80	76,1
Cervus elaphus		6		15	23	3	10	4	61	9,9	10	9,5
Sus ferrus		6	1	16	11	1	7	2	44	7,1	8	7,6
Capreolus c.		2		3	6		3		14	2,2	5	4,7
Bos primigenius		1		3	2	1			7	1,1	2	1,9
Mamifere sălbatice		15	1	37	42	5	20	6	126	20,6	25	23,9
Total mamifere	9	54	9	196	127	42	99	22	558	91	105	100
Păsări				3	1	1	2	1	8	1,3		
Pești + moluște				8	6		27	7	48	7,6		
TOTAL GENERAL	9	54	9	207	134	43	128	30	614	100		

B = bordei NMI = număr minim de indivizi

Din scheletul postcefalic s-au conservat două metacarpe întregi, cu lungime de 178 mm și 180 mm. Apucând coeficienții lui Matolesi s-au estimat valori ale taliei de 107,3 cm și 108,5 cm. Întrucât piesele provin de la femele, e posibil ca talia bovinelor să fi fost mai înaltă. În material au fost depistate o serie de fragmente care prin comparație cu materiale similare (din aceeași perioadă)⁸, ar putea proveni de la indivizi cu o conformație robustă, probabil masculi. Datele metrice prelevate pe lățimile oaselor (tabelul 2) se înscriu în limitele de variabilitate pentru feudalismul timpuriu⁹, de pe teritoriul României. În general, se constată un hiatus între limitele de variabilitate ale vitei și bourului, exceptând un metatars distal, notat în tabelul 2 cu asterisc, pentru care atribuirea la una din cele două specii este incertă¹⁰.

Din cei 34 indivizi estimați pe baza seriilor dentare, un procent de 26,5% sînt animale sacrificate pînă la 2 ani, 26,5% între 2-4 ani și 47% peste 4 ani. Această repartiție indică faptul că aproximativ un sfert din

⁸ H. F. Walcher, *Die Tierknochenfunde aus den Burgen auf dem Weinberg in Hitzacker / Elbe und in Dannenberg (Mittelalten)*. II. Die Wiederkäufer, Diss., München, 1978, p. 201.

⁹ M. Șt. Udrescu, *RevMuz*, 9, 1980, p. 59; S. Haimovici, *MemAntiq.* 15-17, 1983-1985, p. 276; *Idem*, *Carpica*, 16, 1984, p. 95-98.

¹⁰ S. Bökönyi, *ActaArchHung*, 14, 1962, 1-2, p. 203.

animalele sacrificate erau tineret, o altă parte atinseseră perioada optimă de greutate corporală și aproape jumătate erau ținute pînă la o vîrstă avansată.

Tabelul 2

Datele metrice ale bovinelor din așezarea de la Gornea

	Vită			Bour
	N	Variabilitate	M	
I.g. M ₃				43,5
Melacarp				
— I.ț. prox.	4	48—68	59,5	72,5
— Ø prox.	3	37—40	38,3	42,5
— I.ț. dist.	7	57,5—71	65	75
— Ø dist.	6	33—37	35,3	39
Metatars				
— I.ț. prox.	3	46—48,5	47,1	
— Ø prox.	2	47; 48		
— I.ț. dist.	3	58—63	61	64,5*
— Ø dist.	3	35—36	35,5	36
Astragal				
— I.g. later.	5	57,5—69,5	61,2	79
PH I — I.g. max.	14	56—70	62,8	74; 74
PH II — I.g. max.	6	41—48	45	

Onicaprinele însumează 101 resturi ce provin în cea mai mare parte de la subadulti. Ca urmare, materialul este puternic fragmentat și în mică măsură dimensionabil. Cele câteva fragmente de schelet postcranian aparținînd adulților de ovine indică animale cu o conformație gracilă, comune așezărilor de sec. VIII—X de pe teritoriul României¹¹. Caprei îi revine cam o treime din resturile grupului, dimensional avînd un schelet mai masiv decît al oii. Din cei 24 indivizi sacrificați, 8 nu au depășit un an, 9 au fost tăiați între 1—2 ani, restul peste această vîrstă (dintre care 2 au fost tăiați între 4—5 ani).

Suinelor le aparțin 83 fragmente, dintre care o treime sînt resturi de maxilare. Se remarcă 2 simfize mandibulare cu lungimile de 58,5 mm și 62 mm, cît și o medie a lui M₃ = 28,1 (26—30 mm; n = 4), deci o valoare inferioară celei pentru suinele de la Bucov¹². Calculul taliei a furnizat date ce oscilează între 64,4—74,2 cm, cu o medie de 69,6 cm (n = 4 astragale), asemănătoare celor pentru Europa Centrală¹³. Materialul se repartizează la minimum 19 animale, dintre care un procent de 10,5% îl reprezintă indivizi tăiați sub un an, 68,4% între 1—2 ani și 21% peste 3 ani.

Canidele. Cele 8 resturi atribuite lor provin de la două exemplare de talie mijlocie. Un fragment de mandibulă cu seria jugală de 70 mm (lungime bazală Dahr = 159 mm), cît și o tibie cu lungimea de 143 mm, au permis evaluarea unei înălțimi de 41,8 cm. Celelalte piese (4 metapodii, o ulnă, un fragment de mandibulă) aparțin tot unui exemplar de talie medie.

¹¹ S. Haimovici, SCIVA, 35, 1984, 4, p. 315.

¹² Idem, SCIVA, 30, 1979, 2, p. 186.

¹³ J. Schäffer, A. von den Driesch, Documenta Naturae, 15, 1983, p. 15.

De la *cabaline* s-au păstrat o falangă I de mărime medie/mare (lungime maximă 82 mm) și un premolar inferior puternic erodat. Ambele resturi au fost găsite în groapa menajeră și aparțin probabil aceluiași individ.

În cadrul speciilor sălbatice cele mai numeroase fragmente provin de la *cerb*. Cele 61 resturi aparțin la 10 indivizi, dintre care o treime erau subadulti și restul adulți-maturi. Aproximativ 16% din oasele scheletului postcranian prezintă epifize nesudate. Dimensionările executate indică exemplare cu o conformație robustă.

În ceea ce privește *mistrețul*, din cele 44 oase, cam jumătate sînt porțiuni maxilare și defense. Pentru M_3 s-a apreciat o medie de 41,8 mm (39 – 45 mm; $n = 5$), iar pentru lățimea distală a tibiei, o valoare de 38,2 mm (34,5 – 46,5; $n = 4$). Cele două talii estimate : 91,2 cm și 93,9 cm (pe baza a două astragale cu lungimile de 51 mm și 52,5 mm) caracterizează două exemplare femele. Din cele opt animale vîinate, doar două nu atinseseră maturitatea sexuală, celelalte au depășit 5 ani, existînd chiar exemplare bătrîne.

Materialul atribuit *căpriorului* cumulează 14 fragmente provenite de la 5 animale vîinate între 7 luni și 3 ani. Două fragmente de coarne prezintă urme de prelucrare de vîrf.

De la *bour* provin mai multe piese (tabelul 2) aparținînd la două femele.

Resturile *păsărilor* includ 7 oase de *Gallus domesticus* și unul de *Anser sp.* Primei specii îi aparțin următoarele piese : două humerusuri, dintre care unul are lungimea maximă = 80 mm, o ulnă (lungime maximă = 67 mm), două femure, dintre care unul are lungimea de 72,5 mm și două tarso-metatarse de cocoș, cu lungimile de 75 și 87 mm. Majoritatea pieselor aparțin unor exemplare de talie mică, exceptînd tarso-metatarsul de 87 mm care provine de la un cocoș de talie mai mare. De la gîscă s-a păstrat un fragment de humerus cu lățimea distală = 21,5 mm ; fragmentul nu a permis precizarea cărei specii îi aparține (domestică sau sălbatică).

Deși materialul faunistic este insuficient sub raport cantitativ și provine în cea mai mare parte din locuințe, el ne apare semnificativ, întrucît oferă o imagine asupra speciilor de animale crescute de locuitorii așezării în scopuri utilitare.

Raportul procentual mamifere domestice/mamifere sălbatice fiind favorabil primului grup (76,1% / 23,9%) indică faptul că avem de-a face cu o așezare stabilă, unde una dintre ocupațiile de bază era creșterea animalelor ca principală sursă alimentară, cit și ca element auxiliar în activitățile gospodărești și agricole.

Cea mai mare parte a cantității de carne consumată în așezare provenea de la bovine, edificator în acest sens fiind procentul sporit de animale tăiate pînă la 4 ani (53%). Aceasta nu exclude însă celelalte scopuri utilitare, un procent de 47% din animale fiind exploatate pînă la o vîrstă înaintată. Cifra enunțată se referă la fondul reproducător cit și la indivizii utilizați la tracțiune, la transport. În privința taliei și conformației corpo-

rale se constată prezența bovinelor de talie mică, neameliorate, caracteristice acestei perioade¹⁴.

Pe locul secund urmează ovicaprinele, crescute în scopuri similare, cu deosebirea că procentul de animale sacrificate pentru carne este sensibil mărit (70,8%) în comparație cu cel al bovinelor. Aceasta nu înseamnă că un lot important de indivizi (29,2%), nu era rezervat pentru procurarea produselor secundare (lână, lapte).

Suinele completau fondul alimentar, un procent de 21% fiind rezervat reproducției.

Resturile ciinelui și calului prezintă o importanță economică redusă.

Alături de creșterea mamiferelor se practica în subsidiar și cea a păsărilor, în special a găinii domestice.

Având în vedere ponderea însemnată de oase aparținând mamiferelor sălbatice, vânătoarea poate fi considerată o ocupație importantă, bucurându-se de anumite condiții favorizante (împrejurimi bogate în vinat). Legat de acest aspect, Theophylact Simocata, relatând câteva știri despre ținuturile de pe malul stîng al Dunării în jurul lui Novae Superior¹⁵, spune că „e potrivit de la natură pentru vânătoare și călărie și foarte bogat în ape”¹⁶. Cerbul, mistrețul, mai puțin căpriorul și bourul, reprezentau speciile vinate, fie în scop alimentar, fie pentru obținerea unor materii prime (piei, coarne). Cerbul și căpriorul erau vinați tot timpul anului, exemplarele fiind aduse integral în așezare, unde erau tranșate, fapt ilustrat de prezența în eșantion a unei însemnate cantități de resturi maxilare.

Pescuitul și culesul moluștelor aveau o oarecare importanță, condițiile naturale fiind propice acestor îndeletniciri.

Datele noastre nu au pretenția de a furniza concluzii absolute, analiza faunistică efectuată fiind prima încercare de acest gen într-o așezare din sec. VIII de pe teritoriul Banatului, într-o perioadă în care izvoarele scrise sînt sărace în informații.

BETRACHTUNGEN ÜBER DAS FAUNISTISCHE MATERIAL AUS DER FRÜHMITTELALTERLICHEN SIEDLUNG (8. Jh.) VON GORNEA „CĂUNIȚA DE SUS” (KREIS CARAȘ-SEVERIN)

ZUSAMMENFASSUNG

Das faunistische Material das wir untersucht haben stammt aus der Siedlung von Gornea — „Căunița de Sus” (8. Jh.), eine Ortschaft am Nordufer der Donau in der Enge des Bisen Tores, 46 km östlich von Baziaș, in der Senke von Liubkova. Die osteologischen Reste zählen 735 Knochen. Davon wurden 614 verschiedenen Tierarten zugeteilt und abgemessen (Tafel 1, 2). Der grösste Teil der verbrauchten Fleischmengen stammt vom Hornvieh. Aufschlussreich ist der Prozentsatz der geopfert Tiere die das 4. te Lebensjahr nicht überschritten haben (53%). Ein grosser Teil der Tiere (47%) hatte ein fortgeschrittenes Alter und wurde

¹⁴ S. Haimovici, SCIVA, 35, 1984, 4, p. 313.

¹⁵ I. Uzum, Drobeta, 4, 1980, p. 125.

¹⁶ T. Simocata, VII, 7, FHDH, II, București, 1970, p. 545.

zu verschiedenen Zwecken benützt (Milch, Transport). Hinsichtlich der Grösse und der Körperform stellt man einerseits das Vorhandensein des kleinen Hornviehs fest das für diese Periode charakteristisch ist.

Zahlenmässig folgen Schafe und Ziegen. Diese wurden zu ähnlichen Zwecke gehalten. Die Zahl der Tiere die für ihr Fleisch geschlachtet wurden ist grösser : 70,8%. 29,2% benützte man aber bei der Erzeugung der Nebenprodukte : Wolle und Milch.

Die Schweine wurden hauptsächlich für ihr Fleisch gezogen. 21 % diente der Vermehrung.

Die Hunde und Pferdereste spielen eine verminderte wirtschaftliche Rolle.

Nebensächlich wurde auch Geflügel, insbesondere des Huhns, gezüchtet.

Der Prozentsatz von Säugetierknochen weist auf eine rege Jagdpraxis hin für die gute Bedingungen waren (wildreiche Gegend).

Eine Rolle spielte auch der Fisch und Weichtierfang.